

HAASTE

Haaste-lehti käsittelee rikoksantorjuntaa ja kriminaalipolitiikkaa

[Rikoksantorjunta](#) / [fi](#) / [Haaste-lehti](#) / Artikkelit

Eettisissä kysymyksissä tulee huomioida valtasuhteet

29.5.2024 8.15

Haasteen teemanumerossa nostetaan esiin eettisyyttä ja etiikkaa tutkimuksen teon ja rikoksantorjunnan ammattilaisten näkökulmista. Eettiset kysymykset ovat keskeisiä, kun käsitellään rikollisuuden ja rikosseuraamusalan teemoja. Erityisesti näin on, kun työskennellään haavoittuviin ryhmiin kuuluvien ja instituutioiden kautta lähestyttävien ihmisten kanssa. Kyse on myös valtasuhteista ammattilaisen, instituution ja henkilön välillä. Eettiset kysymykset koskevat laajemminkin yhteiskuntaa, luontoa ja eläinten oikeuksia sekä tänä päivänä myös tekoälyä (ks. artikkelit tässä numerossa).

Erilaiset instituutiot, kuten vankila, lastensuojelulaitos tai koulu, tuovat erityisiä eettisiä kysymyksiä. Valtasuhte ja riippuvuusuhde on tärkeä huomioida etenkin instituutioissa. Tutkimukseen rekrytoitavalla henkilöllä tulisi olla vaihtoehto kieltäytyä osallistumasta ilman, että se vaikuttaa hänen asemaansa. Mahdollisuus osallistua tutkimuksiin on herättänyt vähemmän huomiota: instituutiot saattavat rajoittaa tutkimuksia. Riskinä on, että asioita jää tutkimatta tai tietoa vinoutuu. [Laura Mielityisen artikkelissa](#) tarkastellaan tästä näkökulmasta lasten mahdollisuuksia osallistua väkivaltaa koskevaan tutkimukseen.

Historiasta löytyy varoittavia esimerkkejä tutkimuseettisyydestä. Esimerkiksi Guatemalan kuppakokeet hankkeessa tartutettiin vangille, naisille, seksityöntekijöille, sotilaille ja mielenterveyspotilaalle sukupuolitauti, tutkittaakseen penisilliinin vaikutusta. Tutkittaville ei kerrottu tutkimuksesta. Vuosina 1932–1972 tehdyn Tuskegee-tutkimuksen tarkoituksena oli seurata kupan vaikutuksia. Tutkimuskohteena oli köyhiä ja lukutaidottomia afroamerikkalaisia. Tutkimuksen yksityiskohdista tai kuppadiagnoosista ei kerrottu eikä tietoista suostumusta pyydetty. Tutkittaville kiellettiin antamasta lääkettä, vaikka penisilliini oli havaittu auttavan. Myöhemmin hankkeet ovat saaneet rankkaa kritiikkiä. Tuskegee-tutkimuksen tultua julkisuuteen tutkimuseettisiä sääntöjä tiukennettiin ja varoimia lisättiin tutkittavien näkökulmasta. (Kiitos Ira Salolle esimerkkien raportoinnista Turun yliopiston opetusmateriaalissa.)

Vaikka esimerkit tuntuvat nyt radikaaleilta, ne kertovat tutkijan ja tutkittavan valtasuhteesta sekä siitä, miksi tutkimuseettisten kysymysten punnitsemisesta on tullut yhä keskeisempää. Eettisyys kuuluu koko hankkeen ajalle, kuten näkökulman valinta, tutkimusluvut, tutkittavien ja tutkijan välisen suhteen arviointi, tulosten raportointi, hyvä tieteellinen käytäntö ja tietosuojat.

Tutkimuseettisen neuvottelukunta (TENK) on laatinut kansallisen ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ohjeen. Ohjeen mukaan tutkittavien kohteluun ja itsemääräämisoikeuteen, yksityisyyden suojaan ja henkilötietojen käsittelyyn on kiinnitettävä huomiota. Osallistuminen perustuu informoituun suostumukseen ja vapaaehtoisuuteen ja sen voi keskeyttää. Tutkimuksen ei tulisi aiheuttaa merkittävää haittaa, hyötyjä tulisi pohtia suhteessa haittoihin. Tieteelliset lehdet vaativat yhä useammin eettisen ennakoarvioinnin, samoin jos poiketaan TENK:in ohjeesta. Kaikista vaikeimpia tai arkaluontoisimpia asioita käsittelevät tutkimukset ovat tärkeitä, vaikka niissä tullaan haastavien kysymysten äärelle ja saatetaan poiketa ohjeista. Tällöin tutkijan on perusteltava valintansa.

Olisi syytä keskustella siitä, ettei tutkimuseetiikkaan keskittyessä suunnitella ainoastaan liian siloteltua tutkimusta tai jätetä tutkimatta arkaluontoisia ja vaikeita aiheita. Ruotsissa on esimerkiksi kritisoitu sitä, että havainnointitutkimuksen on vaikeaa tai lähes mahdotonta läpäistä eettistä ennakoarviointia. Liian tiukaksi tulkitut ohjeet voivat kaventaa osallistumis- ja tutkimusmahdollisuuksia, millä on myös seurauksia.

Eettisyys ei ole suoraviivaista ohjeiden seuraamista vaan asioiden pohtimista koko tutkimusprosessin ajan. Eettisten kysymysten tunnistaminen ja ratkaiseminen ei ole aina helppoa. Tutkijoilta ja ammattilaisilta vaaditaan rohkeutta keskittyä haastaviinkin aiheisiin sekä taitoa ja aikaa pysähtyä eettisten kysymysten äärelle.

Elsa Saarikkomäki

Kuva: Pixabay

[Haaste 2/2024](#)

2-2024 PÄÄKIRJOITUS AMMATIT ETIIKKA ETIIKKA TUTKIJAT TUTKIMUS TUTKIMUSETIIKKA VALTA VÄHEMMISTÖT

